

FEDERÁLNÍ
MINISTERSTVO ZAHRA NIČNÍCH VĚCÍ

K č.j. 012.352/84-2PO

Příloha č. 3

~~ma j n á~~

Výtisk č. : 31
Počet listů: 10

V y s t o u p e n í
ministra zahraničních věcí ČSSR s. B. Chňouška

Vážení soudruzi,

úvodem bych chtěl poděkovat maďarským soudruhům, osobně s. Várkonyimu, za srdečné přijetí, pohostinnost a velmi dobrou organizaci práce tohoto již desátého zasedání výboru ministrů zahraničních věcí členských států Varšavské smlouvy.

Vysoce hodnotíme včerejší vystoupení Andreje Andrejeviče. Plně s ním souhlasíme.

x x x

Mezinárodní situace se od našeho sofijského zasedání, žel, nezlepšila. V důsledku činů USA a NATO, které usilují o vojenskou převahu, zůstává i nadále nebezpečnou. Krokem, který ji dále zosilil, se stalo rozmísťování nových amerických raket v západní Evropě.

Spolu s bratrskými zeměmi jsme na všech fórech nejednou důrazně varovali před tímto nezodpovědným krokem. Zdůrazňovali jsme zcela jasně, že v žádném případě nepřipustíme narušení vojenskostrategické rovnováhy a ohrožení obrany a bezpečnosti socialistického společenství. Otověně jsme prohlašovali, že rozmístění nových amerických útočných raket v Evropě nás nemůže nechat lhostejnými. Tento zásadní postoj k nezbytnosti a nevyhnutelnosti přijetí odvetných opatření k zajištění obrany a schopnosti Československa, celého našeho společenství a v zájmu zachování míru, byl vyjádřen i ve stanovisku předsednictva ústředního výboru naší strany z 24. číjna n.r. Po domově vládě

ČSSR a SSSR jsou na našem území, podobně jako v NDR, instalovány raketové komplexy operačně taktického určení. Vytvářejí nezbytnou protiváhu narůstající dislokaci jaderných prostředků USA a NATO. Svoji bojovou účinností budou odpovídat novým americkým zbraním středního doletu a zejména vyloučí výhodu krátké doby letu střel Pershing 2 na cíl, se kterou NATO kalkulovalo. Tato naše odvetná opatření jsou a budou realizována v takovém rozsahu a tempu, které budou adekvátní akcím členských zemí NATO.

Již dnes je tedy možno říci, že Reaganova administrativa v tomto směru zaznamenala naprostý neúspěch. Případná výhoda jejich prvního jaderného úderu byla a je včas neutralizována. Na druhé straně se však Washingtonu bezesporu podařilo znásobit riziko jaderné války a zvýšit nedůvěru mezi státy. Svázal rovněž členské státy NATO větší závislostí na USA. Toto "připoutání" v úloze "raketových rukojmí" se však nezamlouvá všem stejnou měrou. Jako příklad nám v tomto mohou posloužit některé jejich snahy o oslabení amerického vlivu na západní Evropě. Vzpomeňme Schmidtův plán na provedení změn v NATO. Anebo Mitterrandovy kroky k posílení Západoevropské unie. Domníváme se, že jejich společným jmenovatelem je prosazení efektivnějšího mechanismu konzultací s cílem dosáhnout předběžné projednávání zahraničně politických stanovisek a akcí, aby USA nemohly rozhodovat samostatně a stavět západoevropské partnery před hotovou věc. Naše poznatky zároveň svědčí o tom, že v mnohých západoevropských zemích si již dnes dělají starosti, že USA pomocí nových raket budou upevňovat svoji kontrolu nad vztahy západní Evropy k socialistickým zemím. Setkáváme se i s projevy značných obav těchto Západoevropanů, které potvrzují existující rozdíly mezi nimi a USA, pokud jde o další postup.

Vážení soudruzi,

v podmínkách nové politické a vojenskostrategické situace a rovněž v souvislosti s nadcházejícím 30. výročím založení Varšavské smlouvy si opětovně připomínáme neocenitelný význam její akční i organizační jednoty na zásadách marxismu-leninismu a socialistického internacionalismu. Považovali jsme ji a nadále

ji budeme považovat za kolektivní vyjádření politické, vojenské a ekonomické síly socialismu. Svými cíli, zásadami vzájemné soudružské pomoci, organizační formou, tradicemi vojenské spolupráce a především politickým základem, kterým je třídní svazek komunistických a dělnických stran, představuje spojenectví nového historického typu. Této skutečnosti si my, v Československu, zvláště vážíme.

Proto se plně stavíme za prodloužení platnosti Varšavské smlouvy. Oceňujeme iniciativu stranického a státního vedení FLR v tomto směru a podporujeme návrh soudruha Olszowského na její konkretizaci. A ostatně, my jsme byli plně připraveni učinit potřebný krok vpřed již na tomto zasedání.

Vážení soudruzi,

zastáváme názor, že dohodnutá politika diferenciacce vůči zemím NATO z loňského prosince - kterou Československo důsledně uplatňuje - přinesla určité pozitivní výsledky.

Západ si znovu musel uvědomit, že s námi nemůže jednat z pozice síly. Pochopil, že se nesmíme s tím, jako by se rozmístěním raket prvního úderu nic nestalo. Začíná registrovat, že se tak nemíníme ani tvářit ani konat.

Mimořádně: buržoazní politici a diplomaté začali již ve Stockholmu unáscno poukazovat na změnu tónu v projevech amerického prezidenta a dávat najevo údiv, že jsme tyto změny nezaregistrovali a že na ně nereagujeme odpovídajícím způsobem. Jistě, i rétorika i tón mají v politice svůj význam. Zejména, jde-li o volební rok a zvláště pak, je-li nutno uklidňovat znepokojenou veřejnost vlastní země a svých spojenců. Avšak - a to je rozhodující - orátorství získá na důvěryhodnosti pouze tehdy, je-li podpořeno praktickými činy. Mírové orátorství tím více. Žel, v americké politice nic takového zatím vidět nelze. Mezi frázemi o míru a průkaznými fakty zeje v USA příliš velká propast.

Přitom stále zůstává otázkou, zda samotný Reaganův jazyk je vůbec tak mírový, za jaký je vydáván. Když někdo přestane používat vulgární slovník, pak to ještě neznamená, že usiluje o mír. Cožpak se tento najednou mírumilovně se tvářící prezident zcela otevřeně nepřihlásil v nedávném projevu na Georgetownské univerzitě k politice síly, která podle něho "zdaleka není heslem, ale skutečností života"?

Cožpak v tomtož projevu nepřipomněl svůj vypjatě anti-komunistický projev v britském parlamentu z června 1982, ono neslavné vyvrcholení "křížáckého tažení" proti komunismu, který nyní klasifikoval jako "výzvu ke smělému a dlouhodobému úsilí o pomoc národům bojujícím za lidská práva"?

Když jsme jej oprávněně kritizovali za urážlivý slovník hodný nejchladnějších dob "studené války", bylo vysvětlení hned po ruce. Znělo: "Vždyť komunisté také vyhrožují, že zlikvidují náš řád". Šlo samozřejmě o demagogii. Prohlásili jsme poté velmi jasně: ano, jsme přesvědčeni, že se kapitalismus s objektivní zákonitostí přežije. Nikdy jsme však nehlásili, že jej vojensky zničíme. Nikdy jsme nepřenesli žargon ideologické války do reálných vztahů. Takové ranýry odporují naší politice. Jsou v příném rozporu se skutečností, že jsme vždy byli, jsme a budeme zastánci mírové koexistence států s rozdílným společenským zřízením.

Zaznamenáváme také volání po dialogu. Z různých koutů Evropy, ať zemí NATO, neutrálních či nezúčastněných. Představitelé Jugoslávie, Rakouska, Kanady či Norska, kteří byli v nedávných dnech v Praze, všichni jedním se hlásili k dialogu mezi Východem a Západem, jedním zdůrazňovali, že v tomto směru působili i ve Washingtonu. Počobné výzvy slyšíme i z Washingtonu samotného, který po začátku rozmísťování raket, zvolil zřejmě taktiku hry na mírotvoce a začal dávat najevo zájem o jednání a dialog. I nám Američané zmínili možnost dokončení jednání o několika smlouvách - konzulární, kulturní a VIS - které nechali ležet celých deset let v zásuvkách stolů ve Státním departementu. Konkrétní

V této souvislosti je zajímavý poznatek rakouského ministra Lance, který nám sdělil před dvěma týdny v Praze některé postřehy o nedávné návštěvě v USA; řekl, že v jejím průběhu upozoroval - pokud jde o dialog s Východem - počátek jakéhosi nového procesu myšlenkového přerodu, že však tento nový proud - ke kterému přispěli zejména západoevropští spojenci USA - se prý dosud neprojevil ve sféře tvorby koncepční politiky a proto nemohl dosud přinést žádné hmatatelné výsledky.

Jsme tedy svědky poněkud kuriozní situace. Všichni usilují o dialog. Avšak ti, kteří by ho měli především vést, mají zatím zřejmě zájem jen o dialog pro dialog, který by měl dokázat světu i domácímu publiku, že se socialistickými zeměmi je možné jednat - a to i o jaderných zbraních - i po rozestavení raket. Tedy dialog bez substance.

K celé této záležitosti údajného volání po dialogu - tedy o jaderných zbraních - zastáváme naprosto jasné stanovisko. Dialog ano, ale dialog čestný a věcný, prořchnutý skutečnou politickou vůlí řešit nejdůležitější otázky snížení nebezpečí jaderné konfrontace na zásadě rovnosti a stejné bezpečnosti. Tento princip principů nelze rozměňovat požadavky k obnovení sovětsko-amerického jednání, aniž by byla odstraněna příčina, jež způsobila jejich přerušování. Jít na dialog za situace, kdy USA mají již tři baterie pershingů /27/ v NSR a více než čtyři desítky raket s plochou dráhou letu v jiných státech NATO, by znamenalo nic více a nic méně než nepřipustnou legalizaci již vytvořené americké jaderné příteli v západní Evropě.

Při tomto volání po "dialogu" se nelze podřizovat stanoviskům, které - řečeno otevřeně - nejsou v podstatě ničím jiným než nátlakem. Například norský ministr Stray v Praze sdělil, že nebudou-li obnovena jednání a nebude-li dosaženo dohody, tak západní země "budou donuceny uskutočnit rozsáhlejší vojenská opatření než je dle jejich názoru žádoucí".

Stejně tak nelze podléhat skepsi, že nové americké jaderné rakety již nelze ze západní Evropy odstranit, pokud nedojde k sovětsko-americkému jednání. Zkušenosti z moderní historie přece ukazují, že USA byly již několikrát donuceny situací - tedy situací, a nikoliv jednáním - ke stažení toho či onoho zbraňového systému, nebo tu či onde k odvolání své vojenské angažovanosti. A takovou situaci pro demontáž i zmíněných amerických raket může vytvořit souběh nejrůznějších objektivních faktorů. V první řadě však zcela určitě naše odvratná opatření, která dříve či později přesvědčí Washington, že vojenské převahy nedocílí. Dalším činitelem může být nová a ještě větší vlna spontánního odporu veřejnosti a politické opozice v západní Evropě vůči americkým raketám. A v neposlední řadě to může být skutečnost, že dnešní neskrývané obavy a zjevná nejistota západoevropských vlád ze všeobecné raketo- jaderné eskalace mohou přerůst ve skutečný strach z budoucna - který je ostatně již velmi cítit dokonce i za silnými slovy - a přeměnit se v silně realistický zahranišně politický faktor.

Za reálné východiště ze situace pokládáme cestu, kterou naznačil soudruh Konstantín Černěnko, když řekl: "Jakmile Spojené státy a další země, jež jsou s nimi zajedno, učiní opatření pro obnovení situace, jaká existovala před tím, než v západní Evropě začaly být rozmísťovány nové americké rakety, nedá na sebe Sovětský svaz čekat".

V souladu se společně dohodnutým postupem proto chceme a budeme nadále přednostně rozvíjet dialog a styky s neutrálními a nezúčastněnými evropskými zeměmi a také s těmi státy, kde americké rakety rozmístěny nebudou. To znamená se zeměmi, se kterými především v dané etapě stojí za to jednat. Výsledky nedávných návštěv nejvyšších představitelů a ministrů zahraničních věcí některých neutrálních a nezúčastněných zemí i některých států NATO a nás, potvrdily správnost tohoto postupu. Podobné výsledky očekáváme i od nadcházejících jednání s představiteli Řecka, Švédska, Dánska, Španělska, Finska a Švýcarska. Nadále budeme věnovat po-

zornost dialogu s Francií, kde chceme počátkem května na úrovni ministrů zahraničních věcí tlumočit názory odpovídající naší koordinované politice. K dialogu jsme připraveni i pokud jde o Velkou Británii a Itálii. Totéž platí i o NSR, odkud nedávno vyšla nová iniciativa ke kontaktu na úrovni ministrů.

Vážení soudruzi,

v naší zahraničně politické aktivitě důsledně vycházíme z rozsáhlé konstruktivní a konkrétní platformy akcí společně vytýčených v pražské Politické deklaraci PPV VS a z dalších mírových iniciativ, které deklarací tvůrčím způsobem rozvíjejí. Jednoznačně podporujeme významný sovětský šestibodový návrh norem vztahů mezi jadernými mocnostmi. Základní postuláty tohoto kodexu mezinárodních vztahů jaderného věku hodláme zahrnout do připravovaného návrhu rezoluce na 39. VS OSN, který bude rozvíjet naši iniciovanou deklaraci o mezinárodní spolupráci pro dosažení cíle odzbrojení z roku 1979.

Fině podporujeme úsilí SSSR o dohodu, jež by snižovala k tomu, aby nebylo dovoleno rozšiřovat horečné zbrojení do kosmu.

Za velmi významný pokládáme i regionální návrh členských států Varšavské smlouvy na odstranění ohebných zbraní z Evropy.

Těžištěm našeho úsilí nadále zůstává dosažení vzájemně přijatelné dohody o snížení ozbrojených sil a výzbroje ve střední Evropě. Naše společné návrhy z roku 1982 představují realistický základ a budeme je proto nadále neúnavně prosazovat.

Nejnovější návrhy NATO, jejichž analýzou se ještě budeme zabývat, však již na první pohled neznamenaají podstatnou změnu stanoviska, neboť zachovávají, i když v jiné podobě, problém číselných údajů. Ignorují otázky snížení výzbroje, omezení počtů vojenského letectva, omezení vojenské aktivity v oblasti. Dále rozšiřují požadavky na nepříměšnou přidružená opatření. Západ tedy i nadále usiluje o získání jednostranných vojenských výhod na náš úkor.

Podle našich poznatků se ukazuje, že země NATO nemohou a priori odmítat ani náš společný návrh na nezvyšování a snížení vojenských výdajů. I když setrvávají na neúnosné podmínce transparentnosti a srovnatelnosti vojenských rozpočtů, respektivě výdajů se zdá, že právě v takových jednáních spatřují možnost otevření dialogu a jeho další udržení.

Vážení soudruzi,

období více než jednoho roku, které uplynulo od předložení návrhu na uzavření Smlouvy mezi státy Varšavské smlouvy a státy NATO plně prokázalo jeho životaschopnost. Vycházíme z toho, že prosazování návrhu je dlouhodobým úkolem a tak k němu také přistupujeme v celé struktuře našeho dialogu. Z našich poznatků vyplývá, že roste počet představitelů, zejména evropských nezúčastněných a neutrálních států, například Jugoslávie, Finska, Švédska a Rakouska a některých menších států NATO, kteří se nad naším návrhem zamýšlejí, jak o tom již hovořil soudruh Fischer.

Za významné považujeme, že i ti, kteří ještě nedávno proti smlouvě vystupovali, si v podmínkách současné zhoršené mezinárodní situace nemohou dovolit jít oficiálně odmítnout. To musíme v naší práci dále aktivně využívat. Podle našich informací se například západoněmečtí experti vyslovili v tom smyslu, že návrh smlouvy - vzhledem k jeho přitažlivosti pro evropské národy - nelze odmítnout. Genscher v článku bulletinu tiskového úřadu NSR z 30. 3. 1984 uvádí, že "NATO by se nemělo obávat diskuse o Smlouvě o nepoužití síly s cílem její konkretizace". Proto Kohlova vláda hodlá z taktických důvodů podniknout "vstřícné kroky". V tomto směru také hodnotíme ustavení jejich zvláštní skupiny k vypracování odpovědi. Řada představitelů NSR, ale i dalších západoevropských zemí, v rozhovorech však argumentuje, že smlouva by měla být konečným a nikoliv výchozím bodem procesu uvolňování mezi Východem a Západem. Měla by být uzavřena mezi všemi zeměmi - účastníky celoevropského procesu.

Tyto signály jistě svědčí o potřebě toho, aby naše práce s návrhem smlouvy přešla do nového, kvalitativně vyššího stadia. Máme na mysli mnohostranné konzultace za účasti členských států Varšavské smlouvy a členských států NATO a také dalších zainteresovaných zemí, což je klíčovou myšlenkou výzvy, předložené našemu zasedání. S jejím textem plně souhlasíme. Současně pokládáme za potřebné smlouvu nadále prosazovat na stockholmské konferenci. Usilovat o to, aby se tato otázka - jako jednoho z nejdůležitějších opatření na posílení důvěry a bezpečnosti - stala předmětem konstruktivní výměny názorů.

Pokud jde o samotnou stockholmskou konferenci, její dosavadní průběh zřetelně prokázal správnost naší linie. A sice, že důvěra a bezpečnost mezi státy lze posilovat především na základě širšího rámce vojenskopolitických opatření. Naše návrhy, zejména pokud jde o smlouvu a závazek jaderných mocností nepoužít jaderných zbraní jako první, plně odpovídají požadavkům dne. Jejich přijetí by znamenalo skutečné snížení rizika vojenské konfrontace v Evropě. Co se týká samotného mandátu konference, zastáváme názor, že námi navrhovaná opatření jsou literou i duchem s ním plně v souladu. Gámítáme proto úsmítky zemí NATO, že je překračujeme. Nechceme přece víc než je v plném rozsahu uplatňovat. A my tak činíme.

Podle našich poznatků uvnitř skupiny států NATO, a také mezi neutrálními a nezúčastněnými státy, není plně shoda v tom, jak k našim návrhům přistupovat. Této nejednoty Západu je třeba využít v náš prospěch. Za pozitivní posun pokládáme skutečnost, že na rozdíl od prvních týdnů jednání stockholmské konference, některé N+K země a také některé státy NATO, dnes již nestaví otázku zda o našich návrzích jednat, ale kdy o nich jednat. V této souvislosti jsou zajímavá stanoviska naznačující smysl návrhu skupiny N+K zemí ve Stockholmu. Vychází údajně z předpokladu vzájemné podrůněnosti a stejné důležitosti obou základních linií, které se na konferenci vykrystalizovaly. Tedy z předpokladu, že bez dohody o vojenskopolitických opatřeních nebude možné přejít

k dohodě o vojenskotechnických otázkách. A naopak, že bez reálného pokroku v otázkách, které ve svém návrhu prosazují státy NATO, nebude možné dospět k dohodě o otázkách vojenskopolitických.

V dalším kole jednání nadejde jistě vhodný okamžik k tomu, abychom naznačili státům NATO, že naše návrhy obsažené již v projevech ministrů, formálně předložíme poté, kdy Západ oficiálně vyjádří ochotu seriózně o nich jednat. Plně podporujeme návrh polských soudruhů na svolání konzultativní pracovní schůzky náměstků ministrů zahraničních věcí našich zemí k výměně informací a zkušeností k práci stöckholmské konference a ke koordinování společného postupu pro příští kolo jednání.

Vážení soudruzi,

dovoluji pár slov na závěr. Pokud jde o návrh komuniké z jednání našeho výboru ministrů chci ocenit, že byl poctivě a důkladně připraven mnohostrannou skupinou zvláštních představitelů a také posouzen na schůzce našich náměstků. Jménem československé delegace všem za jejich práci upřímně děkuji. Doporučuji, aby komuniké bylo přijato. Stejně tak protokol z našeho jednání.

Ochtěl bych vyjádřit přesvědčení, že aktivní a koordinovaný postup členských států Varšavské smlouvy přinese i v této zhoršené mezinárodní situaci své plody. Věříme, že se výsledky našeho buďapečského zasedání stanou novým přínosem v našem společném zájmu za odvrácení nebezpečí jaderné války, za oživení politiky uvolňování, a za příchod v úsilí o konkrétní opatření v oblasti zbrojení.